
TÜRKİYE'DE SAĞLIK PERSONELİNİN SÜREKLİ EĞİTİMİ VE MODEL (YÖNTEM) GELİŞTİRME ÖNERİLERİ

Dr. Özen AŞUT
Dr. Serpil KÜÇÜKALIOĞLU
SSYB Hıfzıssıhha Okulu

I. GİRİŞ

Son yıllarda anlam ve önemi tüm dünyada gittikçe daha çok anlaşılan sağlık görevlilerinin sürekli eğitimi kavramı, özellikle son 10 yılda yeni boyutlara ulaşmıştır. Dünya Sağlık Örgütü'nün 1976 yılında yapılan 29. toplantısında onaylanan ve 1978-1983 yıllarını içeren 6. genel programda, temel ve sürekli eğitim ile ilgili yöntemlerin geliştirilmesi ve uygulanması, ana konulardan biri olarak bildirilmiştir. Bu amaçla her kategorideki sağlık görevlileri için temel ve sürekli eğitim programlarının plânlama, metodoloji ve değerlendirme ilkelerinin geliştirilmesi önerilmiştir (1).

A. Sürekli Eğitimin Tanımı :

Dünya Sağlık Örgütü Sürekli Eğitim Uzmanlar Komitesi sürekli eğitimi şöyle tanımlamıştır: «Temel eğitimden ya da bir kariyer için ek eğitimden sonra, lisans ya da diploma amacı olmaksızın, uygulamadaki yeterliliği artırmak amacıyla düzenlenen her tür eğitim.» (2).

B. Sürekli Eğitimin Amacı :

Sağlık görevlilerinin sürekli eğitiminin amacı, daha iyi sağlık hizmeti verebilmek için meslekî yeteneği ve sonuçta sağlık alanındaki verimi artırmaktır. Asıl ve son amaç insan sağlığını daha iyiye götürmek için sağlık hizmetlerini geliştirmek, toplumun sağlık düzeyini yükseltmektir (1, 3). Asıl amaç, halkın sağlık hizmetinden ve tıbbın tüm gelişmelerinden en iyi biçimde yararlanmasını sağlamaktır. Bu nedenle sürekli eğitim meslekte ilerleme sorunu değil, toplumsal bir sorundur.

Dünya Sağlık Örgütü'nün 29. toplantısında onaylanan programda sürekli eğitimin amacı şöyle belirlenmiştir : «Tüm sağlık görevlilerini, çok yönlülük temeline dayanan, sorunlara yönelik, halkın sağlık gereksinimlerini karşılayacak, gerekirse sağlık alanında başka bir görev alabilecek biçimde hazırlamak ve kendi kendini yetiştirme yöntemlerini kullanmalarını sağlamak.» (1).

II. TÜRKİYE'DE SÜREKLİ EĞİTİM ALANINDA BUGÜNE DEĞİN YAPILMIŞ OLAN ÇALIŞMALAR

Türkiye'de şimdiye değin sağlık alanında sürekli eğitimle ilgili yapılmış çalışmalar hakkındaki veriler çok azdır. Bunun nedeni, yapılmış olan çalışmaların sınırlı oluşu kadar konuya önem verilmeyişi de olabilir. Yetkililerle yapılan özel görüşmelerde, geçmişte yapılan birçok çalışmanın yayınlara, belgelere geçmediği öğrenilmiştir (4).

A. Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı (SSYB) Hıfzıssıhha Okulu Çalışmaları.

1935 yılında kurulmuş olan SSYB Hıfzıssıhha Okulu'na 1941 yılında sağlık personelinin sürekli eğitimi görev ve sorumluluğu yasal olarak verilmiştir. 2.1.1941 yayın tarihli ve 3959 sayılı Yasa, Hıfzıssıhha Okulu'na sağlık personelinin sürekli eğitimine ilişkin çağdaş görüşlere uygun görevler vermiştir. Yasa'nın ilgili maddesi şöyledir (maddenin dili günümüz diline uygun olarak değiştirilmiştir) :

«Madde 7 — Hıfzıssıhha Okulu, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı'nın gerek göreceği ve düzenleyeceği program üzerine; tıp ve dalları üyeleri ile eczacı, kimyager ve sağlık memurlarına, genel ve kişisel koruyucu sağlığa ya da bu görevlerde olanların sağlıkla ilgili, bilimsel ve yönetsel görevlerine ait; kuramsal ve uygulamalı, geliştirici eğitim yapmak, genel olarak bilimsel konulara ait konferanslar düzenlemek ve yayın yapmakla yükümlüdür.»

Yasa maddesinin daha sonraki bölümünde, SSYB ile diğer ilgili bakanlıkların ortak olarak düzenleyecekleri geliştirme kurslarına; tüm belirtilen sağlık görevlilerinin, saptanacak zaman ve sıralarda katılmalarının zorunlu olduğu belirtilmiştir (5).

Görüldüğü gibi yasa maddesi çağdaş sürekli eğitim ilkeleri içermektedir. Kamu kuruluşlarında çalışan tüm sağlık görevlilerinin sürekli eğitimi görevi yasal olarak Hıfzıssıhha Okulu'na verilmiş ve sürekli eğitim bu yasa ile zorunlu kılınmıştır. Eğer yasanın gerekleri tümüyle yerine getirilebilseydi, bugün ülkemizdeki sağlık personelinin sürekli eğitiminin durumu daha ileri bir düzeyde olurdu. Ancak yasanın gerekleri sınırlı bir düzeyde yerine getirilebilmiştir.

1935 yılında kurulan Hıfzıssıhha Okulu bu tarihten başlayarak değişik sağlık görevlisi gruplarına çeşitli kurslar düzenlemiştir. Okul, 1958 yılından sonra halk sağlığı uzmanlık eğitimi de vermeye başlamıştır. Ancak, sürekli eğitim niteliğinde olan kısa süreli kurslar da sürdürülmüştür.

1. Hıfzıssıhha Okulu'nun hekilere yönelik eğitim çalışmaları :

a. Kısa süreli, sürekli eğitim niteliğinde olan kurslar :

Hekimler için 1936 yılında başlayan halk sağlığı geliştirme kursları 3-4 aylık süreler için yapıyordu ve her kurs döneminde 15-20 hekim eğitiliyordu. 1936-1958 yılları arasında, 16 kurs döneminde toplam 329 hekim eğitildi (5). 1958'den başlayarak bu kurslar, «Hekimlere Özgü Halk Sağlığı Uzmanlık Eğitimi» olarak değiştirildi. Süre ise 3-4 aydan iki yıla çıkarıldı. Bunun yanısıra kısa süreli, sürekli halk sağlığı geliştirme kursları de sürdürüldü.

Halk sağlığı geliştirme kursları dışında hekilere yönelik, kısa süreli çeşitli kurslar düzenlenmiştir. Bu kısa süreli kursların konuları arasında; sıtma savaş, halk sağlığı yönetimi, tüberkülozla savaş, sosyalleştirilmiş bölgelerde hizmete adaptasyon ve entegrasyon, göğüs hastalıkları, nüfus plânlaması, ana-çocuk sağlığı ve beslenme, sağlık eğitimi, kolera ile savaş, iş sağlığı, çevre sağlığı, kamu sağlığı idaresi ve istatistik gibi toplumsal ve yönetsel içerikli konular yer almıştır.

1959-1979 yılları arasında kısa süreli kurs gören hekim sayısı 1012'dir (6, 7, 8). Bu sayıya, CENTO kanalı ile yurdumuza gelen CENTO'ya üye ülkelerin hekim ve diğer sağlık personeli için çevre sağlığı, iş sağlığı gibi konularda verilen kısa süreli çeşitli kurslar sırasında eğitim gören hekimler de dahildir.

b. Halk sağlığı uzmanlık eğitimi :

1958 yılında halk sağlığı uzmanlık eğitimi başlamış ve bunun için iki yıllık program hazırlanmıştır. Bu program; üç ay süreli temel kurs, sekiz ay süreli yabancı dil (İngilizce) kursu, altı ay süreli sertifika kursu ve halk sağlığı ihtisas stajı olmak üzere dört bölüm olarak düzenlenmiştir (6, 7, 8).

1936-1979 yılları arasında Hıfzıssıhha Okulu'nda kısa süreli eğitim gören hekimlerin sayısının yıllara göre dağılımı Grafik 1'de görülmektedir. 1979 yılında Kıbrıs'ta çalışan hekilere «Sosyalleştirilmiş olan sağlık hizmetlerinin yürütülüşü ile ilgili gözlem ve uygulama kursu» konulu kısa süreli kurslar düzenlenmiş ve 1979 yılında sekiz Kıbrıs'lı hekim bu kurslarda eğitilmiştir. Ayrıca 1980 yılında üç kişilik son grup gelerek bu eğitimi tamamlamıştır. 1980 yılında eğitim gören bu üç hekim Grafik 1'e dahil edilmemiştir.

2. Sağlık memuru, hemşire, ebe ve diğer sağlık personeli için düzenlenen sürekli eğitim kursları :

1936-1979 yılları arasında sağlık memuru, hemşire, ebe ve diğer sağlık personelinin gördükleri kısa süreli kurslar, yıllara göre Tablo 1'de gösterilmiştir (5, 6, 7, 8). Bu verilere 1979 yılında kurs gören sekiz Kıbrıslı çevre sağlığı teknisyeni de dahildir.

1955-1979 yılları arasında çeşitli konularda kısa süreli kurs gören sağlık memuru, hemşire, ebe ve diğer sağlık personelinin yıllara göre dağılımı Grafik 2'de görülmektedir. Bu grafiğe 1935-1954 yıllarına ait çalışmalar katılmamıştır, çünkü buillara ait çalışmalar ihmal edilebilecek düzeydedir. Bu süre içinde yalnızca 49 sağlık memuru, halk sağlığı geliştirme kursu görmüştür (1939'da 14, 1940'da 20, 1953'de 15 kişi olmak üzere).

3. Hıfzıssıhha Okulu çalışmalarının genel değerlendirilmesi :

Hıfzıssıhha Okulunun eğitim çalışmaları, kurs günlerinin ve kurs günü öğrencinin yıllara göre dağılımı olarak Grafik 3 ve 4'de görülmektedir.

Bu grafiklerde görülen 1935-1965 yıllarına ait veriler Okul'un çalışma raporlarından elde edilmiş olup 1958-1965 verileri sürekli eğitim niteliğinde olmayan halk sağlığı uzmanlık eğitimi de kapsamaktadır. 1966'dan sonraki veriler ise yalnızca sürekli eğitim niteliğindeki kursları içermektedir.

Hıfzıssıhha Okulu, sağlık personeline yönelik sürekli eğitim niteliğindeki kurslar ve halk sağlığı uzmanlık eğitimi dışında tıp ve diğer sağlık okulları öğrencilerine, zabıta memurlarına, kız enstitüsü öğrencilerine, ilkokul öğretmenlerine çeşitli eğitim kursları düzenlemiştir. Ayrıca sağlık personeline değişik zamanlarda yabancı dil kursları verilmiştir.

Grafik 3 ve 4'de görüldüğü gibi, Hıfzıssıhha Okulu'nda yapılan sürekli eğitim çalışmaları 1960-1970 yılları arasında, diğer dönemlere oranla oldukça yüksek düzeyde gerçekleştirilmiş, 1964 yılında bu düzey Grafik 3'de görüldüğü üzere 1400 kurs gününü geçmiştir. Ancak Hıfzıssıhha Okulu'nun amaç ve işlevleri göz önüne alınırsa bu sonuç bile yeterli olmaktan uzaktır. Yalnızca nicel açıdan değerlendirildiğinde bile eğitim gören sağlık personeli sayısı potansiyelin çok altındadır. Örneğin, 1936-1979 yılları arasında sürekli eğitim niteliğinde kurs gören toplam hekim sayısı 1341, diğer sağlık personeli sayısı ise 1656'dır. Oysa SSBYB 1979 yılı Bütçe Raporu'na göre, 1978 sonunda ülkemizde hekim sayısı 26577, toplam sağlık personeli sayısı (hekim, eczacı, diş hekimi, sağlık memuru, hemşire, yardımcı hemşire, ebe toplamı) 99,890'dır.

Tüm bu gerçeklere karşın, Hıfzıssıhha Okulu çalışmaları ön çalışmalar olarak değerlidir. Günümüzde sürekli eğitimle ilgili planla-

ma ve uygulamalarda bu kuruluşun verilerinin ve deneyimlerinin değerlendirilmesi gerekir.

B. Türkiye'de Sürekli Eğitim Alanında Yapılmış Diğer Çalışmalar.

1. Sağlık Hizmetlerinin Sosyalleştirilmesi Yasası ve Uygulaması :

1 — Türkiye'de hekimlerin ve tüm diğer sağlık personelinin sürekli eğitimine ilişkin önemli bir adım Sağlık Hizmetlerinin Sosyalleştirilmesi Yasası ve uygulaması olmuştur. Sosyalleştirme ile ilgili yönergede sürekli eğitimin nasıl yapılacağı yer almıştır. Yönergenin sürekli eğitimle ilgili bölümü şöyledir (9) :

«Hastaneler sağlık ocaklarındaki hekimlerin meslek yönünden yetişmelerini sağlarlar...

Hastane uzmanlarının her biri, kendi dalında sağlık ocağı hekimlerinin ve öteki ocak personelinin öğretmeni durumundadır...

Hastane uzmanları, denetim gezilerinde meslek yönünden yetersiz gördükleri sağlık ocağı hekimlerinin hastanelerde eğitilmeleri için sağlık grubu başkanlığına öneride bulunurlar. Önerinin gereğini yapmak, sağlık müdürlüğü danışma kurulu kararını aldıktan sonra sağlık müdürüne aittir...

Uzman hekimler bilimin ilerleyişini ve yeni buluşları izleyerek bunlardan yararlanırlar...

İlgili uzmanlar gerek hastane ve gerekse sağlık ocağı personeline ilk ve ivedili yardım konusunda özenli bir eğitim uygularlar.»

Sosyalleştirme uygulamasının ilk yıllarında yasa ve yönergeye uygun olarak eğitim çalışmaları başlatılmıştır. Fakat eğitim çalışmaları, uzmanlarla ocak hekimleri arasında çelişki çıktığından düzenli ve sürekli bir biçime getirilememiş ve zamanla tümüyle bırakılmıştır (3). Bugün yasanın aksayan pek çok yönü gibi bu yönü de işlememektedir.

2 — Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi Toplum Hekimliği Bilim Dalı'na bağlı Çubuk ve Etimesgut Sosyalleştirme Bölgeleri'ndeki Sürekli Eğitim Uygulamaları :

Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi Toplum Hekimliği Dalı'na Bağlı Çubuk ve Etimesgut Sosyalleştirme Bölgeleri'nde Sürekli eğitimin planlı, düzenli uygulamasının pilot çalışmaları sayılabilecek eğitim programları sürdürülmektedir. Bu bilim dalında ve bölgelerinde tüm hekimlere yönelik haftalık eğitim programları uygulanmaktadır. Bu, eğitimin kuramsal yönünü oluşturmaktadır. Kuramsal eğitime ek olarak öğretim üyeleri ve hastane uzmanları, sağlık ocaklarına düzenledikleri gezilerle ocak hekimi ve personelinin bilgi ve becerilerinin geliştirilmesine katkıda bulunurlar. Eğitim gezilerinin, eğitici ve

uzmanların çalışma koşullarını görererek kendi hizmetlerini değerlendirmek gibi önemli bir yararı da vardır (10).

3 — Diğer Çalışmalar :

Belirtilmiş olan bu çalışmaların dışında yerel olarak bazı başka çalışmalar da yapılmıştır. Örneğin, hekimlere yönelik olarak, 1968'de SSSYB Ankara Yüksek İhtisas Hastanesi'nde, 30-40 kişilik hekim gruplarına kurslar düzenlenmeye başlanmış ve program yılda iki kez uygulanmıştır. Program dört yıl uygulanmış, bu süre içinde ilgi gittikçe azaldığından bırakılmıştır. İlginin azalmasının nedeni, eğitime gelen hekimlerin, harcamaları kendilerinin karşılamak zorunda kalmaları olmuştur (11).

Ayrıca hekim dışı sağlık personelinin hizmet içi eğitimiyle ilgili olarak SSSYB Genel Müdürlükleri düzeyinde ve sağlık müdürlükleri düzeyinde bazı çalışmalar yapılmıştır. Genel Müdürlükler düzeyinde yapılan çalışmalar entegre olmayan, kısa süreli kurslar biçiminde olmuştur. Bu tür eğitim düzenleyen genel müdürlükler arasında Aile Plânlaması, Verem-Savaş, Sağlık İşleri, Ana-Çocuk Sağlığı, Sıtma - Savaş Genel Müdürlükleri sayılabilir. Sağlık müdürlükleri düzeyinde ise bazı sağlık müdürlerinin kendi girişimleriyle düzenledikleri eğitim programları dışında plânlı ve yaygın bir eğitim gerçekleştirilememiştir.

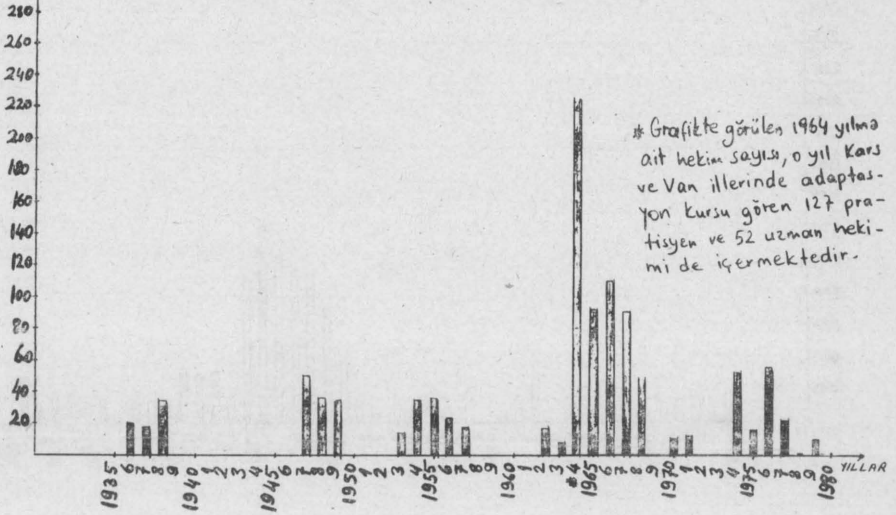
KAYNAKÇA

- 1 — Fülöp, Tomas. «Sürekli Eğitimin Önemi ve Sağlık Hizmetlerinin Niteliğine Etkisi,» *İstanbul Tıp Kurultayı*. Sermet Matbaası, 1977. S. 83-103.
- 2 — *Continuing Education For Physicians*. WHO Technical Report Series, No: 534, Geneva, 1973.
- 3 — Fişek, Nusret. «Hekimlikte Sürekli Eğitim», *Açık Oturum, Sağlık Kurultayı* 1978. Ankara, 19.3.1978.
- 4 — Fişek, Nusret. Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi Toplum Hekimliği Bilim Dalı Başkanı, Özel Görüşme, 1978.
- 5 — Gören, Sadık ve Görsel, Mustafa. *SSYF Hıfzıssıhha Okulu 25. Yıldönümü (2 Kasım 1936-2 Kasım 1961) Tarihçe ve Çalışmaları*. Ankara, Ankara Basım ve Ciltevi, 1961.
- 6 — SSSYB Hıfzıssıhha Okulu Çalışma Raporları: 1962-1963 ve 1964.
- 7 — SSSYB Hıfzıssıhha Okulu Çalışma Raporları: 1965, 1966, 1967, 1968.
- 8 — T.C. Refik Saydam Merkez Hıfzıssıhha Müessesesi Hıfzıssıhha Okulu Kayıtları, 1967-1980.
- 9 — *Sağlık Hizmetlerinin Sosyalleştirildiği Bölgelerde Hizmetlerin Yürütülmesi Hakkında Yönerge*. SSSYB Yayın No. 154, Ankara, Akın Matbaası. S. 49-50.
- 10 — Arat, Özen. «Hekimlikte Sürekli Eğitim ve Türkiye'de Hekimlerin Sürekli Eğitimi İçin Yöntem Geliştirme.» *Uzmanlık Tezi*, Ankara 1978.
- 11 — Paykoç, Zafer. «Hekimlikte Sürekli Eğitim», *Açık Oturum, Sağlık Kurultayı* 1978. Ankara, 19.3.1978.

SAĞLIK PERSONELİ SÜREKLİ EĞİTİMİ VE MODEL GELİŞTİRME

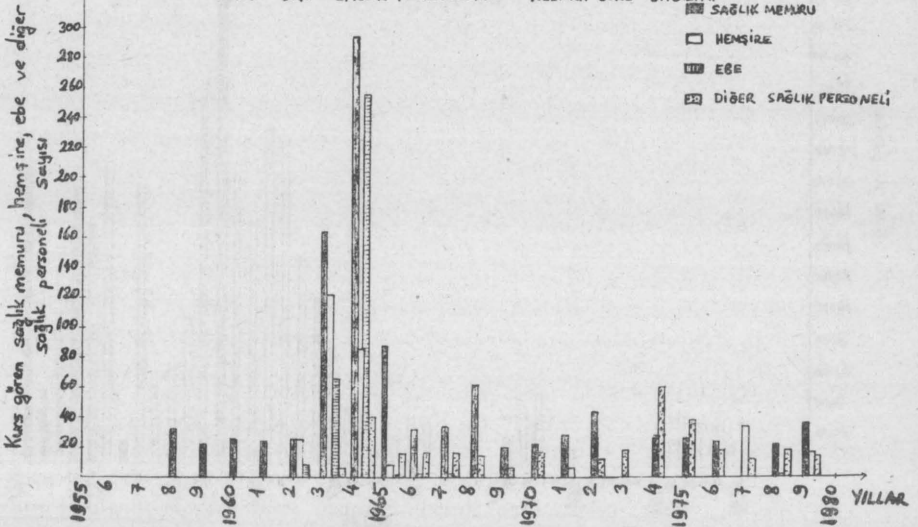
GRAFİK-1

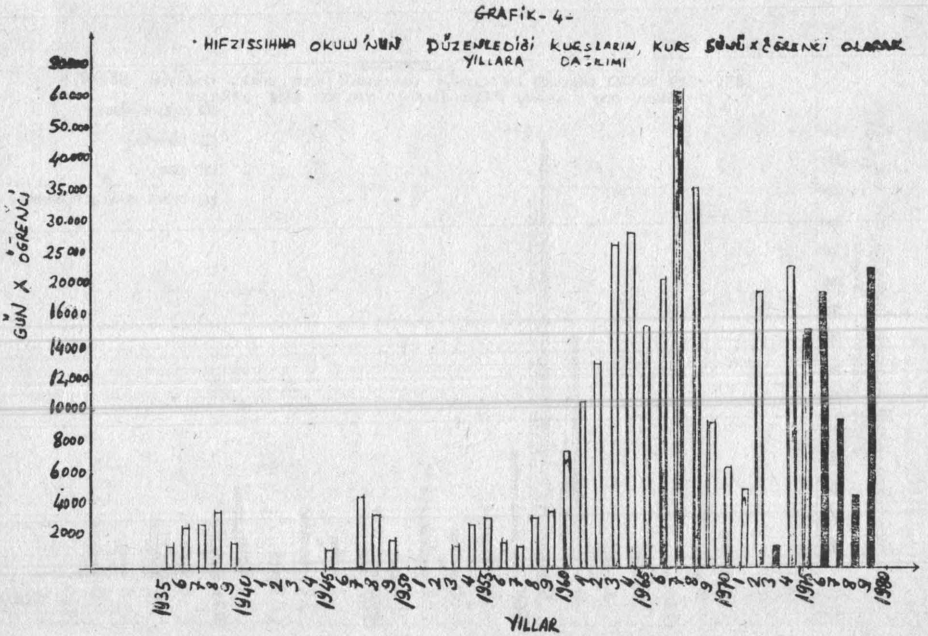
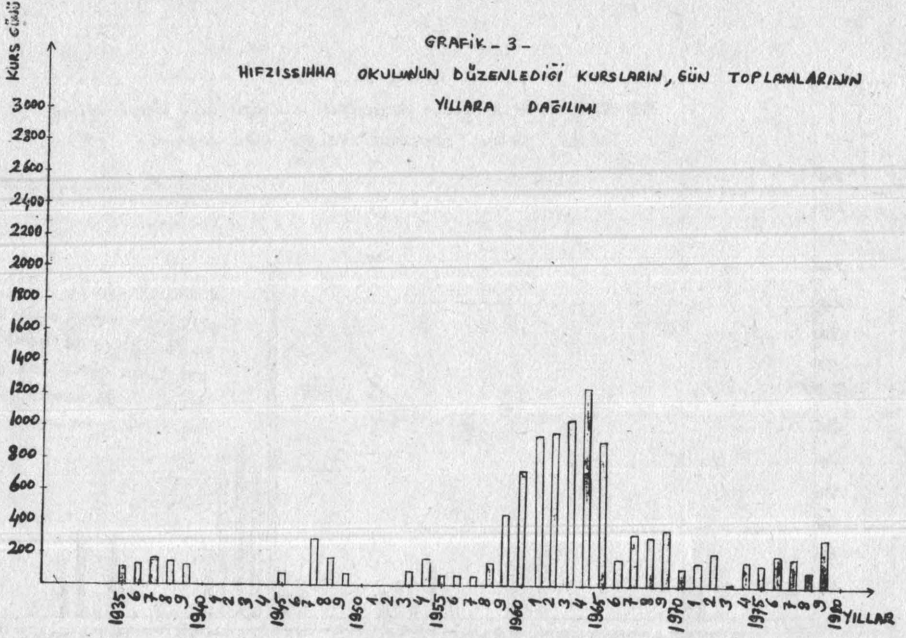
1935-1979 YILLARI ARASINDA HIFZISSIHHA OKULUNDA KISA SÜRELİ EĞİTİM GÖREN HEKİM SAYISININ YILLARA GÖRE DAĞILIMI

GRAFİK-2

1955-1979 YILLARI ARASINDA HIFZISSIHHA OKULUNDA KISA SÜRELİ EĞİTİM GÖREN HEKİM DIŞI SAĞLIK PERSONELİNİN YILLARA GÖRE DAĞILIMI

SAĞLIK PERSONELİ SÜREKLİ EĞİTİMİ VE MODEL GELİŞTİRME

1935-1979 YILLARI ARASINDA HEKİM DIŞI SAĞLIK PERSONELİNİN NÜZULÜNÜN SÜREKLİ EĞİTİM KURSLAR

KURS ADI	HAİK SAĞLIK Geliştirme	Susuzleştirme	Adaptasyon	Halk Sağlığı Eğitimi	Yetiştirme	Sağlık Personeli Hizmetleri Eğitimi	Çevre Sağlığı	İstatistik	Ana-Çocuk Sağlığı ve Beslenme	Aile Planlaması ve Eğitim Teknikleri	Tüberküloz ile Savaş	Denetim Teknikleri	Toplam Sağlık Personeli
1935 - 1961	154 Sağlık Memuru												154
1962 - 1967		* 333 Sağlık Memuru 85 Hemşire 323 Ebe		55 Sağlık Memuru	18 Sağlık Memuru	16 Sağlık Memuru	36 Sağlık Memuru				223 Sağlık Memuru ve Hemşire		1144
1968 - 1973				88 Sağlık Memuru			27 Sağlık Memuru						115
1974 - 1979				24 Sağlık Memuru	36 Sağlık Memuru ve Hemşire		103 Sağlık Memuru, 605 Ebe, 1000 Yazman	16 Sağlık Memuru	42 Sağlık Memuru, 605 Ebe, 1000 Hemşire			22 Hemşire	243
TOPLAM	154	796	167	54	16	166	16	223	42	223	22	1656	

* Bunlardan 258 Ebe, 249 Sağlık Memuru, 74 Hemşire Van ve Kars illerinde eğitim görmektedir.